

Sumqayıt – erməni məkrinin günahsız ünvanı

“Sumqayıt hadisələri erməni millətçilərinin təxribatı idi. Biz bunu açıq deməliyik. Çünki artıq neçə ildir ki, erməni millətçiləri Sumqayıt şəhərinə qara yaxmaq, ləkə vurmaq istəyirlər. Tamamilə əsassızdır və cəfəngdir. Tam məsuliyyət-lə deyirəm ki, Sumqayıt hadisələrini törədən erməni millətçiləridir və erməni dəstələridir. Biz hamımız yaxşı bilirik ki, on nəfərə yaxın erməni öldürən mil-liyyətcə erməni Qriqoryan və onun quldur dəstəsi idi.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
(2019-cu il noyabr ayının 21-də Sumqayıt şəhərinin
70 illiyinə həsr olunmuş tədbirdəki nitqindən)

Cənubi Qafqazın ikinci böyük sə-naye mərkəzi və dünyanın 19 şəhəri ilə qardaşlıq əlaqələri olan Sumqayıtda 1988-ci ildə törədilən hadisələr o za-man aydın səmada şimşək kimi çaxdı. Bura Kremldə hazırlanan ssenari əsa-sında erməni sakinlərinin qətlinə sə-bəb olan qanlı aksiyaların ünvanı kimi göstərildi. Əslində, bu, ağ yalan idi, çünki hadisələr Qərbi Azərbaycan-dakı soydaşlarımızı oradan qovmaq, qondarma DQMV-ni Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla qatmaq niyyəti ilə elə onların öz əlləri ilə törədilmişdi.

mərhələdə isə Dağlıq Qarabağ münaqişəsi alovlandırıldı, muxtar vilayətə daxil olan 5 və onun ətrafında yerləşən 7 rayon Ermə-nistan tərəfindən işğala məruz qaldı, 1 mil-yon soydaşımız dogma yurd-yuvasından qaçqın düşdü.

O zaman Ulu öndər Heydər Əliyev Moskvada tutduğu vəzifələrdən istefa ver-mişdi. Azərbaycana rəhbərlik edənlər isə mərkəzin müti qulları kimi davranır, haqq səsimizi heç hara çatdırı bilmirdilər. Mil-lətlərarası ədavəti qızışdırmaq, xaos ya-ratmaq keçmiş SSRİ-də “yenidənqurma” siyasəti elan etmiş Mixail Qorbaçovun “is-

Artıq sübut olunub ki, həmin ssenari SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin başbirlərləri ermənilərin özləri ilə birgə cızılmış və həyata keçirilmişdir. Mərhum siyasətçi Vladimir Jirinovski SSRİ-nin çökməsinin başlanğıcı olan Sumqayıt hadisələrində, ilk növbədə, Mixail Qor-baçovu müqəssir sayaraq bildirmişdi ki, o, ABŞ-ın casusudur. Jirinovski açıq şəkildə demişdi: “Sumqayıt faciəsində Qorbaçov-la yanaşı, keçmiş SSRİ DTK-sı, Hərbi Sənaye Kompleksi də məsuliyyət daşıyır. Ermənistan isə böyük bir oyunda alət oldu-ğunu dərk edir, lakin bürüzə vermək istə-mir. Çünki torpaq iddiasındadır”.

Hadisələrin canlı şahidi kimi deyə bilərəm ki, hələ bir neçə gün əvvəl 100-dən çox saqqallı və qara gödəkçəli erməni eks-tremisti Sumqayıta göndərilib. Onlar şəhə-rin “Dalğa” və “Sumqayıt” mehmanxana-larında gecələyiblər. Lenin meydanında, bazar və univermaq ətrafında camaatı ba-şına toplayan bu naməlum şəxslər özləri-ni Ermənistandan qaçmış soydaşlarımız kimi qələmə verir, ermənilərin onlara necə divan tutduqlarından “yana-yana” danışır-

Pavlovskinin adları uzun müddət mətbu-atdan gizli saxlanılıb. “Əsər”in baş qəh-rəmanı seçilmiş şəxsin adını isə ört-bas-dır etmək alınmayıb. O, iki dəfə məhkum olunmuş “Paşa” ləqəbli erməni Eduard Qriqoryan idi. Hadisələrin təşkilatçısı kimi azərbaycanlı Əhməd Əhmədovun güllən-məsinə baxmayaraq, təkzibedilməz fakt-lar və şahid ifadələri əsl “kapitan”ın məhz Qriqoryan olduğunu göstərib.

“Krunk” cəmiyyətinin fəal üzvlərindən olan, cinayətə meyilli Paşanın gözünü qan örtmüşdü, bu ədəbaz gizlində özünü millə-tinin qəhrəmanı sayırdı. Hadisələrdən öncə təlimat almaq üçün dəfələrlə Xankəndinə gedib-gəlibmiş. Belə bağlı olduğuna görə heç nədən çəkinmirdi. Qanlı aksiyalarda isə özü şəxsi “nümünə” göstərərək 6 er-mənini öldürdü, bir neçə erməni qızını zor-ladı. Cinayətkar qruplar onun dirijorluğu ilə hərəkət edirdi. Paşanın cəza qruplarını talan və qətlər üçün yönəldiyi ünvanlar isə “Krunk”a haqq ödəməyən ermənilərin mənzilləri idi.

O vaxt zərərçəkmiş Sumqayıt saki-ni L.Mejлумyan bildirmişdi: “Qriqoryan mənim mənzilimə daxil oldu, sındırdığı stulun ayaqları ilə xəstə anama zərbələr endirdi, bu vaxt mən bir neçə dəfə müqavimət göstərməyə çalışdım, ancaq gücüm çatmadı, o, məni yerə yıxaraq, istədiyini etməyə başladı”.

Sonralar Ermənistanın prezidenti ol-muş Levon Ter-Petrosyan da məkrli planı aşkar etiraf etmişdi: “Sumqayıt hadisə-lərindən sonra Azərbaycan xalqı şok vəzi-yətinə düşmüşdü. Əgər ölkə rəhbərliyi bu məqamdan istifadə edib DQMV-nin Er-mənistanla birləşdirilməsi haqqında qərar çıxarsaydı, Azərbaycan xalqı buna etiraz edə bilməyəcəkdirdi”. – Bu sözlər də sübut edir ki, Sumqayıt faciəsi ermənilərə öz se-paratçılıq aksiyalarını həyata keçirməkdən ötrü lazım idi.

SSRİ Ali Məhkəməsinin 15 noyabr 1988-ci ildə keçirilmiş məhkəmə iclasın-da SSRİ Baş Prokurorunun köməkçisi Kozlovskinin söylədikləri də maraqlıdır: “Talanlara çoxlu keçmiş məhbus cəlb edil-mişdi. İştirakçılar arasında ruslar, ləzgilər, ermənilər də var idi”.

Bu isə İsveçdə yaşayan erməni siyasi xadim və yazıçı Vəqə Avetyanın etirafi-

dır: “Həmin dövrdə yaşanan hadisələri azərbaycanlılar deyil, SSRİ rəhbərliyi er-mənilərin köməyiylə həyata keçirib. Ermə-nilər Qarabağı qonşularından alıb dünyaya göstərmək istədilər ki, necə ağıllı, qədim keçmiş malik xalqdırlar. Eləcə də demək istədilər ki, azərbaycanlılar necə pis xalq-dır”.

Onu da xatırladaq ki, məhkəmənin qərarı ilə 12 il azadlıqdan məhrum edilən E.Qriqoryan – Paşa cəzasını çəkmək üçün Ermənistanla köçürülüb və daha sonradan azadlığa buraxılıb...

Ermənistan rəhbərləri və xaricdəki er-məni icması bu gün də Sumqayıt hadisə-lərindən məqsədləri üçün gərəklə bir kart kimi istifadə edir, azərbaycanlıları qanıqən bir millət obrazında dünya ictimaiyyətinə təqdim etmək istəyirlər. Ermənistan Xarici İşlər Nazirliyinin Sumqayıt hadisələri ilə bağlı 27 fevral 2025-ci il tarixli bəyanatı bu saxtalaşdırmaya bariz misaldır. Azər-baycan Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat katibi Ayxan Hacızadə Ermənistan XİN-in Sumqayıt hadisələri ilə bağlı bəyanatına dair şərhində bildirib: “Bu bəyanat 1980-ci illərin sonlarından başlayaraq Ermənis-tanın Azərbaycana qarşı əsassız və qey-ri-qanuni ərazi iddialarını həyata keçirmək məqsədilə zorakılıq əməllərini, Ermənistan ərazisində yaşayan azərbaycanlı əhalinin kütləvi qovulmasını, Azərbaycan xalqına qarşı terroru, etnik zəmində təxribatları və hərbi gücdən istifadəni ört-basdır etmək cəhdləridir. Ermənistan XİN-nə xatırladı-rıq ki, Sumqayıtda etnik zəmində törədilən iğtişas SSRİ və Ermənistan rəhbərliyinin, erməni şovnist ideoloqların və ekstremist təşkilatların öncədən düşünülmüş və plan-laşdırılmış məqsədyönlü təxribatlarının tərkib hissəsi idi...”

Şərhin sonunda bildirilir ki, Ermənis-tan tərəfi guya ermənilərə qarşı 2023-cü ildə “etnik təmizləmə” siyasəti həyata ke-çirildiyi barədə iddialar səsləndirmək əvə-zinə, nəinki indiki Ermənistan ərazisində, eləcə də işğal dövründə azərbaycanlılar və Azərbaycan irsinə qarşı törətdiyi cinayət əməllərinə nəzər yetirməsi daha faydalı olardı.

Ə.DOSTƏLİ
XQ

SSRİ paytaxtındakı havadarlarına gü-vənən daşnaklar qəsdən antierməni iğtişaş-ları törətdikdən sonra “Sumqayıtda erməni genosidi!” deyə bağırıaraq, bu şəhəri və bütövlükdə Azərbaycanı dünya ictimai-yətinin gözündən salmağa çalışdılar və ar-dınca da məsələ qaldırdılar ki, Dağlıq Qa-rabağın Azərbaycanın tərkibində qalması təhlükəlidir, onu Ermənistanla birləşdirmək lazımdır. Elə bu həyasız hay-küyün dava-mı olaraq, çox keçmədən Ermənistandan azərbaycanlıların mütəşəkkil surətdə, silah gücünə qovulmasına start verildi. 1988-ci il noyabr ayının 28-dən dekabrın 7-dək erməni separatçıları və millətçiləri basqın edib azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonun 185 yaşayış məntəqəsinin sakinlərini küt-ləvi şəkildə ata-baba yurdlarından çıxartdı-lar. Həmin günlərdə 217 nəfər azərbaycanlı öldürüldü. Kənd rayonları arasında Quqark və Vardenis (Basarkeçər), şəhərlər arasın-da isə Masis (Zəngibasar) bölgəsində daha çox azərbaycanlı qətlə yetirildi. Sonrakı

lahat”larının tərkib hissəsi idi. Onu əhatə edən ermənilər və ermənipərəst qüvvələr milli məsələlərdə rəhbərə müxtəlif mə-sələlər verir, Ermənistanın xeyrinə ola biləcək problemlərin həllini önə çəkirdilər. Məlumdur ki, akademik Aqanbekyanlar Dağlıq Qarabağ məsələsini qaldıran zaman Qorbaçov onlara hər cür köməklik göstərə-cəyini vəd etmişdi.

Ermənilərin torpaq iddialarının dal-ğasında törədilmiş Sumqayıt hadisələri mahiyyətcə SSRİ-nin süqutu proseslərinin ilk həlqəsi oldu. Sonra Fərqanədə, Vilnüs-də, Tbilisidə, Novı Uzendə bir-bir növbə-ti həlqələr də qırılmağa başladı və böyük bir ölkənin tarixi çöküşü sürətləndi. Əgər Dağlıq Qarabağ təxribatı – süni yolla ya-radılan bu ocaq Moskva tərəfindən vax-tında söndürülsəydi, sonrakı proseslər və münaqişələr də olmazdı. Sumqayıt olayları isə, göründüyü kimi, Qarabağın Azərbya-candan qoparılmasına güclü təkan verəcək ilkin vasitələrdən biri idi.

dılar. Əhali arasında təbliğatla kifayətlən-məyən emissarlar pul paylamaqla səbatsız gəncləri və azyaşlıları məkrli niyyətlərinə qoşdular. Qızıqsıdırıcı, təxribat ruhlu söhbət-lər təsirsiz qalmadı. Təhrikçilər şəhərdəki qeyri-sağlam qüvvələri cürbəcür şüarlar-la meydana topladılar. Mitinglər başlandı və Sumqayıtda yaşayan ermənilərə divan tutmaq çağırışları eşidildi. Şəhərin bəzi başbirlərləri əhalini şayiələrə uymamağa, təmkinli olmağa çağırırsa da, artıq gec idi, düşmən öz işini görmüşdü.

Təxribat planının reallaşması nəticə-sində 3 gündə Sumqayıtda ümumən 32 nəfər, o cümlədən 26 erməni öldürüldü, 400-dən çox insan xəsarət aldı, 200-dən artıq mənzil talan edildi, 50-dən çox mə-dəni-məişət obyektı dağıdıldı, 40-dan çox avtomobil yandırıldı, bir sözlə, şəhərə o vaxtın qiymətləri ilə 7 milyon rubl və ya 10 milyon dollar məbləğində ziyan vuruldu...

Sumqayıt qırğınlarının fəal təşkilatçı-larından erməni Ohanyanın, Samoylov və